Towards Modern Slavic Studies

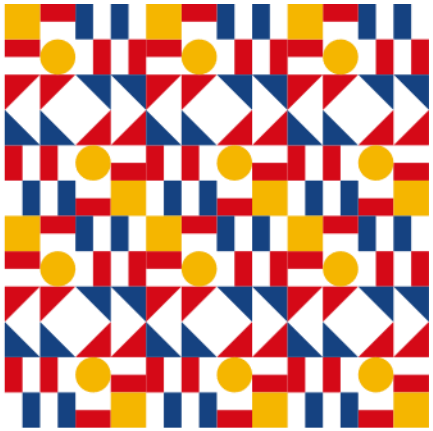

Lidija Tanushevska

LITERATURA I MIASTO

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE

UNIVERSITY OF OSTRAVA

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Towards Modern Slavic Studies – 2020-1-PL01-KA203-081976, 2020 Erasmus+ Strategic Partnerships for higher education

Publikacja sfinansowana z funduszy Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus+

Publikacja została zrealizowana przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów i Komisja Europejska oraz Narodowa Agencja Programu Erasmus+ nie ponoszą odpowiedzialności za jej zawartość merytoryczną.

PUBLIKACJA BEZPŁATNA

[L. Tanushevska], licencja: CC BY-NC-ND 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.pl)

Skopje 2022

Konwersatorium, 15 spotkań x 90 minut (2x45 min.)

Model pracy: kontaktowy

SPIS TREŚCI

1. MIASTO W LITERATURZE – WPROWADZENIE DO TEMATU 5
2. MIASTO JAKO CENTRUM ŚWIATA CZ. 1 7
3. MIASTO JAKO CENTRUM ŚWIATA CZ. 2 8
4. MIASTO JAKO MIEJSCE MITYCZNECZ. 1 10
5. MIASTO JAKO MIEJSCE MITYCZNE CZ. 2 11
6. SYMBOLIKA GEOKULTUROWA MIASTA CZ. 1 13
7. SYMBOLIKA GEOKULTUROWA MIASTA CZ. 2 14
8. FENOMEN UTRACONYCH MIAST CZ. 1 16
9. FENOMEN UTRACONYCH MIAST CZ. 2 18
10. RELACJA CZŁOWIEKA Z MIASTEM CZ. 1 20
11. RELACJA CZŁOWIEKA Z MIASTEM CZ. 2 22
12. FLANERYZM CZ.1 24
13. FLANERYZM CZ. 2 25
14. MIASTO JAKO PROBLEM PRZEKŁADOWY CZ. 1 26
15. MIASTO JAKO PROBLEM PRZEKŁADOWY CZ. 2 28

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

INFORMACJE 30

LITERATURA 30

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE

UNIVERSITY OF OSTRAVA

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

1. MIASTO W LITERATURZE – WPROWADZENIE DO TEMATU		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Wprowadzenie do treści zaplanowanych w ramach kursu, przegląd poszczególnych tematów, zogniskowanie zainteresowania studentów na temat miasta w literaturze, wskazanie celu serii planowanych zajęć, którym ma być pogłębiona orientacja studentów w tematyce miasta w literaturze, przedstawienie niektórych głównych metod, które będą stosowane podczas przebiegu zajęć.	
2. Wprowadzenie	W związku z tym, że zajęcia prowadzone są w grupie międzynarodowej, spotkanie otwiera rozmowa kładąca główny akcent na konkretne miasta, z których studenci pochodzą lub z których przyjeżdżają oraz ich doświadczenia z nimi związane. Pytania zmierzają do luźnej rozmowy na temat tego, co jakie są ich uczucia do miasta, co im się a nim podoba, a co nie, tego, czy stosunek do tego miasta jest pozytywny, czy negatywny, co ich z nim wiąże. Format rozmowy: na forum lub praca w mniejszych grupach. Z tej dyskusji mają wyciągnąć wspólne, powtarzające się słowa klucze dotyczące miasta (do dziesięciu słów kluczy).	45
3. Główna aktywność	Prezentacja wykładowcy nt. treści planowanych w ramach kursu ze szczególną uwagą na te aspekty, które pokrywają się ze wskazanymi przez studentów słowami-kluczami. Prezentacja i krótkie omówienie literatury do przeczytania w trakcie semestru przy jednoczesnym monitorowaniu, które pozycje z bibliografii są już studentom znane z innych zajęć lub własnej lektury.	30
4. Zakończenie zajęć	W zależności od zainteresowań studentów, tego, które lektury już czytali, studenci rozdzielają między sobą literaturę obowiązkową z listy wybierają te fragmenty, które będą do przeczytania do czytania na zajęciach albo w domu, w ramach modelu tzw. odwróconej klasy.	15
5. Następne kroki	Przydzielenie konkretnych zadań dla grup i/lub studentów opracowujących poszczególne zagadnienia dotyczące konkretnych dzieł literackich z podaniem konkretnych dat, w celu zrealizowania modelu odwróconej klasy na zajęciach. Na następne zajęcia studenci dostają jako zadanie domowe do przeczytania wiersze Czesława Miłosza poświęcone tematyce miejskiej. Podczas lektury studenci mają zastanowić się nad sposobem wyrażania refleksji o tych miastach w formie poetyckiej.	

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

6. Potrzebne materiały	Czesław Miłosz „Poezja" – wybrane wiersze: „W Warszawie", „Campo di Fiori", „Rue Descartes", „Miasto", „Dzwony w zimie", „Nigdy od Ciebie, miasto", „Stolica", „Paryż 1951", „Central Park", „Na śpiew ptaka nad brzegiem Potomka" – kopie papierowe, skany i/lub transkrypcje prezentacja, wydruki sylabusów do rozdania studentom	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

2. MIASTO JAKO CENTRUM ŚWIATA CZ. 1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Krąg podstawowych doświadczeń autora. Miasto wyjątkowe. Przedmiot pragnień. Stolica świata ze względu na wartości tradycji europejskiej.	
2. Wprowadzenie	Dyskusja o mieście jako centrum świata na podstawie fragmentu z opowiadania „Zielone dzieci" z *Opowiadań bizarnych* Olgi Tokarczuk. Akcent interpretacji zostanie położony na kręgach wokół centrum świata i wpływaniu idei, wynalazków, mód od najbliższych, aż po najbardziej oddalone miejsca. Zagadnienie przesuwania się miast w historii z centrum do peryferii, subiektywne widzenie „swojego" miasta, miasta urodzenia jako centrum świata, uczucia i wartości, które podwyższają miasta do poziomu centrum świata: pragnienie, wspomnienia, zabudowa, moc polityczna. Odwołania do wierszy Miłosza - przedstawienie obrazu miasta. Jako że studenci przeczytali je w domu, będzie to podstawa do interakcji w czasie konwersatorium.	30
3. Główna aktywność	Napisanie krótkiego eseju na zadany temat z konwersatorium, wymiana esejów między studentami, przeczytanie, dodawanie. Esej nie musi być zakończony (może to zostać jako zadanie domowe), istotą zadanie jest ustalenie stylów, jakimi studenci się posługują oraz zapoznanie się z używaną przez nich argumentacją.	50
4. Zakończenie zajęć	Konstruktywna informacja zwrotna na temat wysłuchanych fragmentów esejów, studenci sami między sobą wymieniają się spostrzeżeniami, zaczynając od mocnych stron tekstów.	10
5. Następne kroki	Każdy student dostaje tekst i zadanie dotyczące miasta jako centrum świata do przygotowania prezentacji na następne zajęcia: fragmenty z: Bohumil Hrabal „Opowiadania", Bolesław Prus „Lalka", Wojciech Śmieja „Gorsze światy".	
6. Potrzebne materiały	Fragment z „Opowiadań bizarnych" Olgi Tokarczuk, Bohumil Hrabal „Opowiadania"	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

3. MIASTO JAKO CENTRUM ŚWIATA CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Centralny historyczny ośrodek i węzeł komunikacyjny. Narodowość i patriotyzm w roli umiejscowienia „swojego" miasta jako centrum świata, Europy, Słowiańszczyzny.	
2. Wprowadzenie	Ciąg dalszy tematu miasta jako centrum świata. Wprowadzenie prowadzącego, podczas którego omówione zostaną historyczne ośrodki kulturalne, jak na przykład Lwów i Wilno dla Polaków, Saloniki, Sofia i Belgrad dla Macedończyków, które w różnych czasach stanowiły centrum świata dla określonych grup etnicznych, ze względu na historię, możliwości edukacji, życia kulturalnego i okazje do dialogu z innymi kulturami. Związane z tym, będą omawiane ideologie, tęsknoty, dążenia i wpływy tych miast na kształtowanie tożsamości narodowej i walki o zdobywanie przestrzeni literackiej w ośrodkach, które zostały albo były poza granicami państwa. Wprowadzenie prowadzącego otwarte na uwagi studentów, możliwe uzupełnianie informacji, propozycje i refleksje.	20
3. Główna aktywność	Każdy ze studentów prezentuje wybrany tekstu literacki, uwzględniając różne aspekty miasta jako centrum świata. Forma i treść prezentacji przemyślane i przygotowane w domu. Studenci przedstawią utwory Prusa, Śmiei i Hrabala o Warszawie, różnych miejscowościach w Macedonii, o Pradze i mniejszych miastach w Czechach, skupiając się na tym, w jaki sposób omawiane są te miasta w utworach literackich, z jakiej perspektywy, czy jako centrum, czy jako peryferie. Celem aktywności jest porównanie środowiska opisanego w literaturze w różnych krajach oraz perspektywy, z jakiej przedstawia się dane miejsce.	50
4. Zakończenie zajęć	Po każdej prezentacji studenci prowadzą dyskusję odnośnie opracowania, zadają pytania panelistom, wyrażają swoją opinię na ten temat. – dyskusja panelowa.	20
5. Następne kroki	Przypomnienie o obowiązkowej lekturze: Bruno Schulz „Sklepy cynamonowe", Влада Урошевиќ „Скопски раскази" i rozdzielenie zadań w odwróconej klasie, a też dostaną linki do dodatkowej literatury i materiały z literatury przedmiotu. Jedni mają pisać o oniryzmie w jednym utworze, drugi o oniryzmie w drugim utworze, trzeci o stwarzaniu mitologii z perspektywy dziecka w utworze Schulza, czwarci o mitycznych postaci w obu utworach,	

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

	piąty o mitycznych budynkach w obu utworach, szósty o mitologizacji przyrody w jednym utworze, siódmy o mitycznym powstawaniu księgi, dziewiąty o mityzacji języka. Studenci na kolejne zajęcia mają za zadanie przygotowanie krótkiego referatu. Linki i materiały: https://www.youtube.com/watch?v=OhVuo9ji4VI , Vlada Urosevik - MITSKATA OSKA NA SVETOT https://www.rastko.rs › *cms › files › books* „Mityzacja rzeczywistości Brunona Schulza (sken albo ksero), fragmenty z „Regiony wielkiej herezji i okolice" Jerzego Ficowskiego, „Prowincja centrum: przypisy do Schulza" Jerzego Jarzębskiego.	
6. Potrzebne materiały	Bolesław Prus „Lalka", Wojciech Śmieja „Gorsze światy", Bohumil Hrabal „Opowiadania"	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

4. MIASTO JAKO MIEJSCE MITYCZNECZ. 1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Mityzacja rzeczywistego miasta a współczesne poszukiwania sensu. Rewitalizacja budynków, domów, ulic na podstawie mitów, nadawanie im mistycznego znaczenia, odnajdywanie więzi i połączenia konkretnych miejsc w mieście ze światem nierzeczywistym.	
2. Wprowadzenie	Wprowadzenie wykładowcy do tematu miasta jako mitycznego miejsca, czym jest mit, jak się buduje mit, co czyni miasta mitycznym. Wykład będzie nawiązywał do paraleli w budowaniu zagmatwanych uliczek u macedońskiego pisarza Vlady Uroszewić i polskiego pisarza Brunona Schulza. W jaki sposób ich budowa obrazu różnych miast wchodzi w ten sam wzór budowania mityczności.	20
3. Główna aktywność	Przy wykorzystaniu modelu odwróconej klasy: studenci na podstawie materiałów i tekstów literackich, które otrzymali na poprzednich zajęciach (wybrane tytuły z listy lektur obowiązkowych) prezentują krótkie referaty: każdy student ma wcześniej przydzielone zadanie o czym będzie mówił, prezentować z przeczytanego dzieła. Wykładowca moderuje dyskusję i uzupełnia tylko, jeżeli jest taka potrzeba.	65
4. Zakończenie zajęć	Ocena zrealizowanego zadania studenckiego przez wykładowcę – informacja zwrotna na temat zajęć prowadzonych przez studentów.	5
5. Następne kroki	Przygotowanie do lektury tekstów na następne zajęcia: rozdawanie wszystkim studentom do przeczytania recenzje i większych fragmentów o książkach: Жарко Кујунџиски „Скопје и сè е можно“, Kapka Kassabova „W stronę Ochrydy”	
6. Potrzebne materiały	Bruno Schulz „Sklepy cynamonowe”, Влада Урошевиќ „Скопски раскази“ wydruk i/lub skany tekstów: Жарко Кујунџиски „Скопје и сè е можно“, Kapka Kassabova „W stronę Ochrydy”	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

5. MIASTO JAKO MIEJSCE MITYCZNE CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Elementy mitycznego budowania miasta, pochodzące z zapomnianych historii.	
2. Wprowadzenie	Wprowadzenie wykładowcy, w którym zawarte są możliwe elementy mitycznego budowania danego miasta – np. Legenda o zamurowaniu dziewczyny w moście, sklepy które zmieniły nazwy albo stały się czymś innym, atmosfera beztroski na ulicach przed wojną, albo przed jakąś dużą zmianą, pamięć ludzi, którzy już nie żyją itp.	15
3. Główna aktywność	Lektura wybranych fragmentów tekstów literackich: studenci zostają podzieleni na grupy 2-4-osobowe. Studenci w każdej grupie czytają fragmenty różnych tekstów Pierwsza grupa czyta fragment z „W stronę Ochrydy" K. Kasabovej zawierający mit o powstaniu Ochrydy, o Kadmosie, dżumy, legendzie o wężach wodnych, a druga grupa czyta fragment z „Скопје и сè е можно", Żarka Kujundżyskiego zawierającego opis jednego z bohaterów, Tale Tesla, pracującego w przeszłości w fabryce – scena zawiera życie robotników na przełomie zmiany społeczeństwa z socjalistycznego na kapitalistycznego i początek rozpadu Jugosławii, z tym i rozpadu wielkich fabryk. „Lektura w 5 krokach": 1 Studenci czytają tekst pobieżnie; 2. Zadają pytania związanie z miastem jako mitycznym miejscem w tekście; 3. Następuje etap drugiej lektury tego samego tekstu, tym razem dokładnej i bardziej skupionej, 4. Studenci sporządzają streszczenie/konspekt przeczytanego tekstu z uwzględnieniem uzyskanych lub nieuzyskanych odpowiedzi na sformułowane wcześniej pytania. 5. Na zakończenie aktywności każdy prezentuje swój konspekt/streszczenie na forum.	55
4. Zakończenie zajęć	W nawiązaniu do poprzedniej aktywności na forum grupy wszyscy studenci dyskutują o elementach, które są wspólne dla wszystkich omawianych tekstów oraz wskazują na elementy, które teksty różnią między sobą.	20
5. Następne kroki	Wskazanie odpowiednich fragmentów książki „Warszawa rysuje Skopje" i rozdawanie studentom, żeby znaleźli topikę architektoniczną na następne zajęcia.	

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

6. Potrzebne materiały	Жарко Кујунџиски „Скопје и сè е можно“, Kapka Kassabova „W stronę Ochrydy” fragmenty książki „Warszawa rysuje Skopje” – wydruki lub skany do rozdania studentom na następne zajęcia	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

6. SYMBOLIKA GEOKULTUROWA MIASTA CZ. 1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Symbole geosferyczne. Mapowanie granic państwowych, przestrzeń historyczna. Miasto jako siedziba państwa. Symbolika gór i figury topiki wodnej. Symbole antroposferyczne. Topika archeologiczna i architektoniczna.	
2. Wprowadzenie	Wykładowca podaje listę symboli i leksykę. W tej liście zmieszczą się, na przykład: południe, dom, czarszyja, stolica, nazwy ulic, Polak, nazwa państwa, brzeg rzeki, budynki. Wytłumaczenie ich znaczeń i symboliki.	15
3. Główna aktywność	„Lektura w 5 krokach" wybranego fragmentu na temat: Topika archeologiczna i architektoniczna. Miasto jako siedziba państwa. (na przykład: fragment z „Morfiny" Szczepana Twardocha i fragment z „Warszawa rysuje Skopje" Kingi Nettman – studenci pracują w dwóch grupach) – 1 Studenci czytają tekst pobieżnie; 2. Zadają pytania związanie z elementami czyniącymi miasto siedzibą państwa; 3. Następuje etap drugiej lektury tego samego tekstu, tym razem dokładnej i bardziej skupionej, 4. Studenci sporządzają streszczenie/konspekt przeczytanego tekstu z uwzględnieniem uzyskanych lub nieuzyskanych odpowiedzi na sformułowane wcześniej pytania. 5. Na zakończenie aktywności studenci tworzą pary, w których porównują swoje notatki, omawiają, dlaczego wybrali takie hasła kluczowe, punkty.	55
4. Zakończenie zajęć	Dyskusja na temat podanych symboli i leksyki i ich związek z przeczytanymi tekstami.	20
5. Następne kroki	Rozdanie fragmentów z tekstów: Jan Neruda „Povidky malostranske", Благоја Иванов „Скопски дамари", Andrzej Stasiuk „Opowiadania galicyjskie" do przeczytania w domu.	
6. Potrzebne materiały	Szczepan Twardoch „Morfina", Kinga Nettman „Warszawa rysuje Skopje"	

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

7. SYMBOLIKA GEOKULTUROWA MIASTA CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Symbole religijne, historyczne, folklorystyczne. Ludzie – legendy, wyróżniające się miasta.	
2. Wprowadzenie	Wprowadzenie do tematu ze strony wykładowcy – wytłumaczenie symboli religijnych i ich współczesny odbiór polityczny – ogromne krzyże na górach, w dzielnicach miasta, konflikt międzyetniczny, tatuaże ze znakami religijnymi, architektura cerkwi i kościołów, domów żydowskich i ich pozycja w porównaniu z miejską architekturą, będzie mowa o symbolach w tradycji ludowej, na przykład, nić czerwona i czarna w macedońskiej poezji i ich znaczenie, o symbolicznych przedmiotach, jedzeniiu itp. jak opłatek polski na święta, o ludziach – Picolomini, Ibn Pajko, Wedel, z którymi wiąże się historia pewnego miasta.	20
3. Główna aktywność	Studenci podzieleni na dwie grupy mieli do przeczytania w domu fragmenty z twórczości kilku wybranych autorów, Neruda, Ivanov i Stasiuk (każda grupa inny autor) – według wskazanych puent wykładu, każda grupa osobno organizuje się i rozważa, dyskutują, co mają zaprezentować i w jaki sposób zaczerpnąć przykłady z przeczytanych fragmentów. Następnie każda grupa osobno (po ok. 15 min.) prezentuje swoją analizę.	60
4. Zakończenie zajęć	W nawiązaniu do prezentacji grupowych studenci zostają zaproszeni do ogólnej dyskusji na forum. Wykładowca dodaje swoje komentarze. Na zakończenie studenci przez tajne głosowanie lub głosowanie w aplikacji (typu Mentimeter) wybierają najlepszą prezentację.	10

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

5. Następne kroki	Przygotowanie studentów do następnych zajęć polegać będzie na zbadaniu, które miasta były zburzone, utracone, znowu wybudowane itp. w słowiańskiej przestrzeni.	
6. Potrzebne materiały	Jan Neruda „Povidky malostranske", Благоја Иванов „Скопски дамари", Andrzej Stasiuk „Opowiadania galicyjskie"	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

8. FENOMEN UTRACONYCH MIAST CZ. 1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Miasto nieistniejące, martwe, zburzone. Dramat miasta. Miasto milczące. Nostalgia do utraconego miasta. Odnowa i nadzieja.	
2. Wprowadzenie	Burza pomysłów: z czym się studentom kojarzy utracone miasto, a potem dyskusja wokół wyrazów, w jaki sposób miasto może być utracone, które konkretne miasta w świecie są według nich utracone.	15
3. Główna aktywność	Wykład prowadzącego na temat utraconych miast. Wykład będzie zawierał temat: w jaki sposób miasto może być zatracone – w wojnie, w katastrofach żywiołowych, ale też przez przebudowę na życzenie rządzących miastem. Przy tym ważnym elementem jest pamięć narodowa lub pamięć indywidualna oraz stosunek człowieka wobec starego i nowego miasta. Omawiane zostaną przykłady takich utraconych miast (lub części miast) w literaturze jak: Świątynia Chrystusa Zbawiciela w Moskwie w „Imperium" Ryszarda Kapuścińskiego, Wrocław przedwojenny jako niemieckie miasto w trylogii M. Krajewskiego, pomnik Stalina w Pradze w „Gottlandzie" M. Szczygła, części Skopja w „Projekcie Skopje 2014..." Nikosa Czauszydysa i w „Warszawa rysuje Skopje" K. Nettman-Multanowskiej itp.	45
4. Zakończenie zajęć	Refleksja, indywidualne przemyślenie tematu na podstawie prezentacji wizualnej utraconych miast, kiedyś i teraz, i szczególnie omawianych miast w literaturze pięknej. W prezentacji będą pokazanie obrazy miast z wykładu: Moskwa, Wrocław, Praga, Skopje, stare zdjęcia sprzed lat i nowe zdjęcia. Też będą pokazane takie pary zdjęć miast, których nie wspomniano w tym miejscu, ale mogą zainspirować do napisania czegoś przez studentów lub znalezienia przykładów w literaturze: Katowice, Warszawa, Zlin. Jednocześnie z prezentacją może się odbywać dyskusja na ten temat i będą też przeczytanie fragmenty z Krajewskiego i z Czauszydysa.	30

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

5. Następne kroki	Przypomnienie o obowiązkowej lekturze: Mariusz Szczygieł „Gottland" albo „Zrób sobie raj", Miljenko Jergović „Sarajewskie malrboro".	
6. Potrzebne materiały	Marek Krajewski – Trylogia o Eberchardzie Mocku, Никос Чаусидис „Проектот Скопје 2014 – скици за едно наредно истражување".	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

9. FENOMEN UTRACONYCH MIAST CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Narracja kronikarska – świadkowie, pamięć społeczna i indywidualna.	
2. Wprowadzenie	Wszyscy studenci na te zajęcia przeczytali konkretną (tę samą) książkę, poprzednio wskazaną jako lektura obowiązkowa. Wyjaśnienie reguł głównej aktywności, tj. gra w symulacje, umawianie się i podzielenie ról i przygotowanie konceptu do realizacji roli.	10
3. Główna aktywność	Symulacja fragmentów przeczytanej książki. Na podstawie przeczytanej książki (opowiadania M. Jergovića lub reportaże M. Szczygła) oraz własnej wiedzy dotyczącej wycinka rzeczywistości historycznej/społecznej, który symulacja ma odtwarzać – studenci swobodnie interpretują i odgrywają opisane w przeczytanych książkach zdarzenia. Aktywność zakłada wykorzystanie wyobraźni, potencjału twórczego, zdolności dramatycznych oraz swobodę interpretacji. Wykładowca lub jeden ze studentów pełni rolę widza, sporządza notatki z symulacji, ze zwróceniem uwagi na to, jak zachowują się poszczególni uczestnicy aktywności. Jeżeli czas pozwoli na to: zmiana ról i powtórzenie symulacji tych samych wydarzeń przez innych uczestników (10 min.). Na zakończenie wykładowca lub wskazany widz przedstawia swoje obserwacje, uwagi, niedokładności, inne spojrzenie na pewne odegrane sceny z książki.	50
4. Zakończenie zajęć	Powiązywanie i szukanie więzi z symulowaną książką i innymi książkami na temat utraconych miast przy wsparciu wykładowcy i przy pomocy przeczytanych fragmentów z różnych książek. Na przykład: w „Sarajewskie Marlboro" Jergovicia jest parę opowiadań, w których wspomina się przedwojenne knajpy – po wojnie albo nie istnieją, albo wyglądają całkiem inaczej, jaka jest pamięć indywidualna i społeczna o nich; szukanie miejsca, gdzie stał pomnik Stalina w Pradzę z fragmentu z „Gottlandu" Szczygła i jaka jest pamięć albo niepamięć o nim, dlaczego ludzie milczą;	30

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

	Nawiązania mogą dotyczyć też wspomnianych na ostatnich zajęciach fragmentów o świadkach mówiących o Skopje w książce Kingi Nettman, o zburzeniu świątyni w Moskwie z fragmentu R. Kapuścińskiego i o wypowiedzi świadków itp. Jakie są powody, według studentów, takiej a nie innej pamięci o utraconym mieście – okoliczności polityczne, strach, nieprzyjemne uczucia itp.	
5. Następne kroki	Przygotować odpowiedzi na pytania o to, z czym studentom kojarzy się miasto, w którym mieszkają lub w którym spędzili najwięcej czasu w życiu, jak się w nim czują, gdzie i dlaczego są szczęśliwi w tej części miasta.	
6. Potrzebne materiały	Mariusz Szczygieł „Gottland", „Zrób sobie raj", Miljenko Jergović „Sarajewskie malrboro".	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

10. RELACJA CZŁOWIEKA Z MIASTEM CZ. 1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Cechy subiektywne, indywidualne, konotacyjne (nie: najważniejsze, najistotniejsze). Przestrzeń radości i bezpieczeństwa.	
2. Wprowadzenie	Wprowadzenie wykładowcy o cechach subiektywnych i indywidualnych jako charakterystycznych dla stosunku człowieka do miasta. Najczęściej to są wspomnienia z dzieciństwa, które nie są powiązane z historycznym, geopolitycznym albo mitologicznym znaczeniem poszczególnych miejscowości i części miasta. Tak samo ten stosunek może być wyrażony przez wyobraźnię dorosłego człowieka transformująca realną przestrzeń miasta w absurd. Mogą to być zapachy, pojedyncze potrawy, spotykani rzemieślnicy już nieistniejące rzemiosła, fascynacje spektaklem dymu zamiast samego obrzędu religijnego, ignorowanie brzydoty itp. W wykładzie będą podane następujące kryteria, według których można rozróżnić takie cechy: poczucie bezpieczeństwa, poczucie radości, poczucie smutku, poczucie izolacji, poczucie miłości, skojarzenia wywołane pewnym widokiem itp.	30
3. Główna aktywność	Kosz i walizka – każdy student dostaje fragment z różnych książek – fragment z powieści „Druhé město" Ajvaza o lwach morskich jeżdżących autobusami nocnymi po Pradze, fragment z "Weisera Dawidka" Huellego o plaży w Jelitkowie, fragment z „Madżuna" Uroszewicia o babci, która robiła powidła, używane jako lekarstwo – który ma krążyć w taki sposób, żeby wszyscy w końcu przeczytali wszystkie fragmenty, przy czym robią sobie notatki. Na koniec gry każdy wkłada fragmenty tekstów do kosza (niepotrzebne) albo do walizki (potrzebne) według kryteriów otrzymanych we wprowadzeniu wykładowcy.	40
4. Zakończenie zajęć	Uzasadnienie decyzji (kosz albo walizka) z moderowaniem wykładowcy i dyskusją między studentami, czy się zgadzają, czy mają inne zdanie.	20

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

5. Następne kroki	Zadanie domowe: jakie zapachy, smaki, obrazy kojarzą się z konkretnymi miastami? + znalezienie przepisów na potrawy narodowe.	
6. Potrzebne materiały	Michal Ajvaz „Druhe mesto”, Paweł Huelle “Weiser Dawidek”, Влада Урошевиќ „Маџун“.	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

11. RELACJA CZŁOWIEKA Z MIASTEM CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Miasto bliskie, rodzinne a miasto obce, chłodne, bezbarwne. Skojarzenia wywołane przez wyobraźnię, zapachy, smaki, obrazy.	
2. Wprowadzenie	Wprowadzenie wykładowcy najważniejszych punktów tematu, na przykład: wywołane skojarzenia wobec pewnego miasta przez zapachy i smaki. Na przykład: starzy mieszkańcy Skopje pamiętają na wiosnę zapach lipy, wykadowczyni indywidualnie Erewań kojarzy się ze smakiem moreli, naleśniki z serem kojarzą się z Wrocławiem, bo tam się jadło najlepsze, turystom w Macedonii różne miasta kojarzą się z pieczoną papryką, Katowice sprzed lat kojarzyły się z brudem. Piętnastominutowe wprowadzenie będzie o tym, że smaki i zapachy wywołują poczucie szczęścia, smutku, nostalgii, starości, bezpieczeństwa, piękna i tak dalej. W związku z tym nawiązuje się też relacja z miastem.	15
3. Główna aktywność	Aktywność w grupach. Studenci zostają podzieleni na 3 grupy, z których każda zajmuje się opracowaniem innego zagadnienia. Grupa I – cechami subiektywnymi, indywidualnymi, konotacyjnymi, grupa II – miastem bliskim, rodzinnym vs miastem obcym, chłodnym, bezbarwnym; grupa III – skojarzeniami wywołanymi przez wrażenia zmysłowe (barwy, zapachy, smaki). Studenci Przed sobą mają teksty literackie, mianowicie: Ivan Binar, Radka Denemarková i inni, „Polska: z czym to się je" i Данило Коцевски „Го сакам Скопје", z których mogą czerpać inspiracje. Każda grupa otrzymuje wydruk piramidy i propozycje haseł (piwo, papryka, pigwa, lipa, pączek, bez, melon, chleb, kwas). Studenci ustalają kolejność haseł zgodnie z tym, które jest bardziej znaczące. Podsumowanie aktywności polega na prezentacji propozycji grup i uzasadnieniu proponowanych kolejności oraz omówieniu przebiegu dyskusji w grupach.	45

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

4. Zakończenie zajęć	Wspólne omawianie stosunku człowieka wobec miasta na podstawie wybranych książek (wcześniej przeczytanych fragmentów). Studenci dodają swoje argumenty i uzasadniają swój stosunek do przestrzeni urbanistycznej konkretnych miast.	30
5. Następne kroki	Rozdzielenie materiałów informacyjnych – turystycznych, danych o budynkach historycznych, o miejscach ważnych wydarzeń itp. i przeczytania fragmentów z Владимир Јанковски „Вечно сегашно време“, Mariusz Szczygieł „Osobisty przewodnik po Pradze”. Zapowiedź, że następne zajęcia będą w terenie i w związku z tym zwrócić uwagę na: opis budynków, stosunek narratora do rzeczy opisywanej, stosunek świadków do rzeczy opisywanej, czy pojawia się jakieś uczucie u bohaterów /narratora/ autora, co się opisuje (nastrój, pamięć, realne stanie), czy język jest metaforyczny, z czym się porównuje opisywany obiekt.	
6. Potrzebne materiały	Ivan Binar, Radka Denemarkowa i inni, „Polska: z czym to się je”, Данило Коцевски „Го сакам Скопје“	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

12. FLANERYZM CZ.1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Sztuka spacerowania – od bezcelnej osoby wykluczonej ze społeczeństwa do estety z wielkim uwielbieniem przypatrujący się miejskiej scenerii. Faktograficzny opis wydarzeń.	
2. Wprowadzenie	Zaproszenie na spacer, zbiórka	5
3. Główna aktywność	W celu zrozumienia tematu można zorganizować spacer po mieście, z tym, że poprzednio jako zadanie domowe zadane są szczegóły, na co zwracać uwagę. Pod każdym zabytkiem, ważnym obiektem albo lokalem, poszczególni studenci przeczytają albo opowiedzą informacje z materiałów przeczytanych w domu. W ramach spaceru, można usiąść w parku, kawiarni lub innym dogodnym miejscu i zapisać wrażenia według danych w materiałach podanych do rozpatrzenia w domu. Rezultat tej pracy mają mieć formę tekstu: esej, opowiadanie, poemat itp., gatunek dowolny.	80
4. Zakończenie zajęć	Na pożegnanie przypomina się o napisaniu tekstu z notatek ze spaceru i następne kroki: przemyślenie tego, z czym się zgadzają w opisach z wybranych fragmentów Szczygła i Jankowskiego na następne zajęcia i jak oni by sami opisali te same szczegóły.	5
5. Następne kroki	Studenci dostają za zadanie przemyślenie tego, z czym się zgadzają w opisach z wybranych fragmentów Szczygła i Jankowskiego na następne zajęcia i jak oni by sami opisali te same szczegóły.	
6. Potrzebne materiały	Владимир Јанковски „Вечно сегашно време“, Mariusz Szczygieł „Osobisty przewodnik po Pradze”,	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

13. FLANERYZM CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Wyniesienie z literackiego tekstu nawyku rozglądania się wokół. Dokładny opis domów, w których się mieszkało, alejki, którą się spacerowało.	
2. Wprowadzenie	Prezentacja na temat flaneryzmu w literaturze wskazanej przez wykładowcę – skąd się wziął termin i kto go wprowadził w literaturze, interpretacja esejów Balzaka i Baudelaire'a, szczególne uwzględnienie tekstów Waltera Benjamina o miejskim życiu Paryżu w latach 1927 do 1940 „Pasaże". Zaprezentowany studentom zostaje „zwrot przestrzenny" w humanistyce oraz dominacja przestrzenności zdefiniowanej przez Michela Foucaulta oraz euforia wynikająca z odczuwania, przemierzania, mapowania, wizualizacji i podbijania przestrzeni. Będzie mowa też o flanerze jako metaforze, przez którą rozważania o literaturze przenoszą się do obszaru kultury oraz przestrzeni miasta. Wskaże się na to, że od modernizmu po dziś spotyka się historie, gdzie głównym bohaterem jest właśnie miasto.	30
3. Główna aktywność	Autorskie czytanie – czytanie na głos esejów napisanych jako zadanie z poprzedniego spotkania w terenie. W międzyczasie zabrzmią również przeczytane na głos fragmenty z "Obsluhoval jsem anglického krále" Hrabala i „Ulice, których nie ma" Ciorwezyrowskiej.	40
4. Zakończenie zajęć	Dyskusja „mocne strony" i „słabe strony" przeczytanych fragmentów. Studenci w dwóch grupach opracowują argumenty dla mocnych i słabych stron, po czym na forum prezentują swoje argumenty i dyskutują.	20
5. Następne kroki	Podać fragmenty na następne zajęcia, w których studenci mają przemyśleć, jak przetłumaczyć toponimy.	
6. Potrzebne materiały	Bohumil Hrabal "Obsluhoval jsem anglického krále", Оливера Ќорвезировска „Улиците што ги нема".	

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

14. MIASTO JAKO PROBLEM PRZEKŁADOWY CZ. 1		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Onomastyka literacka. Materiał onimiczny. Zagadnienia semantyki tekstu literackiego. Koherencja nazw własnych z tekstem. Nieprzekładalność jako problem tłumaczeniowy. Przykłady istniejących przekładów literackich, w których nazwy onimiczne przedstawiają wyzwania tłumaczeniowe.	
2. Wprowadzenie	Wprowadzenie do teorii (wykładowca) – o tym, co to jest onomastyka, jak można ją definiować, a szczególnie jakie ma to znaczenie w literaturze i literaturoznawstwie; o semantyce tekstu literackiego na pograniczu literaturoznawstwa i lingwistyki tekstu; o roli szyku wypowiedzeń w spójności tekstu literackim związanych z nazwami własnymi, zwłaszcza z toponimami.	30
3. Główna aktywność	Prowadzący udostępnia przykłady tłumaczeń toponimów. Studenci odszukują istniejące interferencje i błędy. Na forum wspólnie zastanawiają się nad innymi, skutecznymi rozwiązaniami, na przykład: Czarnohora w Ukrainie, przetłumaczona jako Czarna Góra, która kojarzy się z państwem nad Adriatykiem u Stasiuka.	30
4. Zakończenie zajęć	Studenci dostają teksty w języku źródłowym i przekłady (każdy inny): fragment z „Jadąc do Babadag" Stasiuka, gdzie wspomina się Siedmiogród i nazwy dalekich miast, fragment ze „Zrób sobie raj" Szczygła, gdzie wspomina się dzielnice Pragi, fragment ze zbioru „Povidký malostranske" Nerudy, gdzie wspomina się zabytki w Pradze. Zadaniem studentów jest rozpoznanie problemów tłumaczeniowych i uargumentowanie swojej opinii o przekładzie. Szczególną uwagę należy zwrócić na interferencje międzyjęzykowe typowe dla języków pokrewnych, transliterację, (szczególnie między językami używającymi różnych znaków graficznych dla tej samej głoski), różne typy pisma,	30

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

	transkrypcję z języka źródłowego czy z pośredniego języka i wprowadzenie w błąd z tego powodu, przeniesienie sufiksów typowych dla jednego języka do języka dla którego nie są typowe itp.	
5. Następne kroki	Przekazanie studentom elementów onomastycznych do przetłumaczenia w domu, na przykład nazwy mieszkańców określonych miast, które nie są jednakowe w polskim, czeskim i macedońskim.	
6. Potrzebne materiały	Andrzej Stasiuk „Jadąc do Babadag", Mariusz Szczygieł „Zrób sobie raj", Jan Neruda „Povidky malostranske" i ich przekłady na język czeski, polski i macedoński.	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

15. MIASTO JAKO PROBLEM PRZEKŁADOWY CZ. 2		Czas (min.)
1. Podstawowe pytania i cele edukacyjne	Praktyczne zastosowanie wiedzy zdobytej na poprzednich zajęciach.	
2. Wprowadzenie	Wyjaśnienie zadania i przypomnienie teorii z poprzednich zajęć.	5
3. Główna aktywność	Warsztat tłumaczeniowy. Podział studentów na cztery grupy, które dostaną po jednym tekście do tłumaczenia: Chwin, Twardoch, Iwanow i Szczygieł. Każda grupa pracuje zbiorowo: jedni szukają ekwiwalentów, drudzy mają za zadanie skoncentrować się na szyku zdania i koherencji tekstu, pozostałe osoby sprawdzają i poprawiają tekst stylistycznie. Po przetłumaczeniu tekstu przekazują tekst przekładu bez tekstu w j. źródłowym innej grupie. Grupa czyta przekład bez wglądu do oryginału i zaznacza niejasne i niezrozumiałe zdania, słowa, wyrażenia. W kolejnym kroku tekst wraca do grupy, która go tłumaczyła i zostaje poprawiony, a następnie przeczytany na forum. Cała grupa wysłuchuje przekładów i zapisuje sobie frazy z potknięciami, rażące, niefortunne. Ostatnim krokiem jest skonfrontowanie, czy któreś z zauważonych fraz powtarzają się, czy studentów raziły te same sformułowania.	60
4. Zakończenie zajęć	Powtórzenie całego materiału kursu w krótkim podsumowaniu i wskazywanie najważniejszych wniosków do zapamiętania – wykładowca, wspólnie ze studentami. Wyodrębnić najważniejsze wnioski: jakie miasta w omawianej literaturze uważają za centrum i peryferia według omawianych kryteriów, co czyni miasta mitycznymi, jakie	25

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

	elementy geokulturowe można wyodrębnić na podstawie omawianych lektur, dlaczego niektóre miasta stały się „utraconymi", jakie cechy miasta kształtują relację człowieka z tym miastem, co można określić mianem flaneryzmu, na co zwracać uwagę w tłumaczeniach ekwiwalentów związanych z tematem miasta.	
5. Następne kroki		
6. Potrzebne materiały	Dla chętnych tłumaczenie fragmentów: Stefan Chwin „Złoty pelikan", Szczepan Twardoch „Morfina", Благоја Иванов „Скопски дамари", Mariusz Szczygieł „Osobisty przewodnik po Pradze" i późniejsze konsultacje z prowadzącym na temat wykonanych tłumaczeń.	
7. Uwagi		

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

INFORMACJE

Zajęcia literaturoznawcze z elementami przekładoznawczymi i kulturoznawczymi. Kurs zorientowany jest na problematykę kluczowych problemów związanych z tematem miasta w literaturze. Podczas kursu studenci pracują z utworami z literatury czeskiej, polskiej i macedońskiej, tematyka miejska poruszana podczas zajęć wykracza jednak poza polityczne granice państw tych języków i dotyczy literackiego obrazu miast europejskich i światowych. Kurs jest podzielony na siedem tematów, dotyczących miasta jako centrum świata, subiektywnego doświadczenia autora/odbiorcy, obiektywnych rozważań o mieście jako stolicy państwa, regionu, słowiańszczyzny, jako centrum historycznego i komunikacyjnego. Omawiane są aspekty mityzacyjne dotyczące przestrzeni miejskiej, kulturowe i społeczne znaczenie rewitalizacji opartej na podstawie mitów i elementów mitycznego budowania miasta. Wśród tematów kursu znajduje się symbolika geokulturowa, obejmująca między innym topikę archeologiczną i architektoniczną. Podjęty zostaje też temat miast utraconych i nostalgii, związanej z narracją kronikarską i narracją świadków. Podczas kursu dyskutowana i praktykowana jest sztuka spacerowania po mieście oraz wrażliwość związana z przypatrzeniem się miejskiej scenerii. Zajęcia zaprojektowano tak, żeby studenci przez dyskusje i własnych rozważań na podstawie tekstów literackich wyćwiczyli się w krytycznym sposobie myślenia i zastosowania wiedzy na różne dziedziny społeczne.

LITERATURA

Literatura przedmiotu:

Miodyński L.. *Symbole miejsca w kulturze i literaturze macedońskiej.* Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2011.

Sławkowa E.: *Tekst literacki w kręgu językoznawstwa.* Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2016.

Benjamin W.: *The Arcades Project,* Harvard University Press, 1999.

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
UNIVERSITY OF OSTRAVA
Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Foucault M.: *Of Other Spaces*. Diacritics No. 16, 1986.

Zięba P.: *Miasto jako przestrzeń dla sztuki albo sztuka chodzenia po mieście, Tropem flaneura w ukraińskim Lwowie 20. i 30. Lat XX wieku.* „Bez porównania", I (II), s. 19-29.

Bartosiak K.: *Sztuka spacerowania, czyli śladami flaneura po nowoczesności i ponowoczesności (?)*, W: „Apendrix" 2005/1, s. 1-8.

Toporow W.: *Miasto i mit,* Gdańsk: Słowo /obraz terytoria, 2000.

Duda B.: Tekstowe wizualizacje miasta – obrazowanie i wizualizacja. „Tekst i dyskurs" 4, 2011.

Dzionek M.: *W stronę antropologii przestrzeni. Flâneur – szkic do portretu*. „Anthropos?" nr 2-3, 2004.

Freino H.: *Miejsca w przestrzeni miejskiej*, „Przestrzeń i Forma" 12, 2009.

Simon Sh.: *Miasta w przekładzie, skrzyżowanie języka i pamięci*, Kraków: Wydawnictwo UJ, 2020,

Lektury według chronologii zajęć:

Miłosz Cz.: *Wiersze Tom 5.* Znak, 2009.

Hrabal B.: *Svatby v dome.* Pražska imaginace, 1995.

Prus B.: *Lalka.* Wydawnictwo Greg, 2021.

Śmieja W.: *Gorsze światy. Migawki z Europy Środkowo-Wschodniej.* Carta Blanca, 2012.

Tokarczuk O.: *Opowiadania bizarne.* Wydawnictwo Literackie 2018.

Schulz B.: *Sklepy cynamonowe,* Dom wydawniczy „JOTA", 1991.

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE

UNIVERSITY OF OSTRAVA

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Урошевиќ В.: *Скопски раскази,* Мисла, 1988.

Кујунџиски Ж.: *Скопје и сè е можно,* Антолог, 2013.

Kassabova K.: *W stronę Ochrydy. Podróż przez wojnę i pokój.* Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2021.

Neruda J.: *Prague tales.* CEU PRESS, 1993.

Иванов Б.: *Скопски дамари,* Или-или 2020.

Stasiuk A.: *Opowieści galicyjskie* Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2001.

Twardoch Sz.: *Morfina,* Wydawnictwo Literackie, 2012.

Szczygieł M.: *Gottland,* Wołowiec: Wydawnictwo Czarne 2010.

Szczygieł M.: *Zrób sobie raj.* Dowody na istnienie, 2010.

Szczygieł M.: *Osobisty przewodnik po Pradze,* Dowody na istnienie, 2020.

Jergović M.: *Sarajewskie Marlboro,* Wydawnictwo Akademickie SEDNO, 2020.

Nettman-Multanowska K.: *Warszawa rysuje Skopje,* Centrum Architektury, 2022.

Чаусидис Н.: *Проектот Скопје 2014 – скици за едно наредно истражување,* Никос Чаусидис, 2013 (https://pdfslide.net/documents/-2014-project.html)

Ajvaz M., *Druhe mesto,* Mlada Fronta, 1993.

Huelle P.: *Weiser Dawidek,* Znak, 1987.

Урошевиќ В.: *Мацун,* Магор, 2018.

Јанковски В.: *Вечно сегашно време,* Темплум, 2010.

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE

UNIVERSITY OF OSTRAVA

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Krajewski M.: *Widma w mieście Breslau,* Znak, 2013.

Binar I., Denemarkova R. i in.: *Polska: z czym to się je?,* Igloo, 2015.

Коцевски Д.: *Го сакам Скопје,* Дирекција за култура и уметност – Скопје, 2000.

Hrabal B.: *Obsluhoval jsem anglického krále,* Mlada fronta, 2007.

Ќорвезировска О.: *Улиците што ги нема,* Или-или, 2020.

Stasiuk A.: *Jadąc do Babadag,* Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2008.

Chwin S.: *Złoty pelikan,* Wydawnictwo, 2002.

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE

UNIVERSITY OF OSTRAVA

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union